

Iconografia precolombina a la portalada romànica de Gandesa

ANTON MONNER
Cronista de Gandesa

Crònica

Incògnites. Si tres segles abans de Colom els artistes pedrapiquers van esculpir imatges de maies anteriors a la seua arribada a les Antilles, queda la suposició que els Templers ja coneixien l'existència del nou continent

La portalada romànica de l'Església Arxiprestal de l'Assumpció de Gandesa amaga incògnites iconogràfiques irresoltes. Cristòfol Colom va arribar a Amèrica l'any 1492. I l'interrogant el tenim en la iconografia de la portalada de romànic tardà, construïda l'any 1220 per l'Orde del Temple. Si tres segles abans els artistes pedrapiquers van esculpir imatges de personatges maies anteriors a l'arribada de Colom a les Antilles, queda la suposició que els Templers ja coneixien l'existència del continent del Nou Món i l'havien trepitjat abans del que ens explica la història. A la mateixa portalada, i a altres restes romàniques del temple, tenim el blat de moro representat, planta que va ser importada a Europa quatre segles després.

Avui resulta evident que Amèrica no va ser descoberta per Colom. Hom sap que navegants escandinaus s'hi establiren pel segle X, i estat ratificat per documents recents i s'han localitzat restes d'aquells pobladors a Amèrica del Nord. També que al segle XIV navegants italians ja disposaven de cartografia de zones americanes. Inclús, en temps d'egipcis i grecs, també en tenien arribats a través de Bizanci i dels àrabs. I sembla que els Templers coneixien aquell territori i utilitzaren el port francès de la Rochelle per arribar-hi, amb l'objectiu d'aconseguir plata per pagar les despeses de les campanyes dels creuats a Terra Santa. Cal recordar que Colom portava la creu de l'Orde del Temple a les velles de les seves naus quan segles abans, el rei de França i el Papat l'havien abolit per apoderar-se de les in-

Detall de les imatges maies a la portalada de l'església de Gandesa.

FOTO: JOAN REVILLAS

nombrables riqueses. Per tant es tracta d'un fet ben creïble que pot reafirmar que el Templers havien arribat a Amèrica i poden explicar la iconografia de la portalada de Gandesa.

El comte-rei Ramon Berenguer IV l'any 1153 va conquerir les nostres terres incloses al domini del Castell de Miravet. En féu donació a l'Orde del Temple, per repoblar-les i organitzar-les administrativament. Miravet en fou la capital militar. Els primers anys, el territori estava saquejat per les ràtzies andalusines expulsades i s'hagué de defensar la frontera per consolidar l'interior. Així, reforçaren les defenses del riu Algars per on baixàvem els andalusins des dels Ports per abastar-se

d'aliments. Conseqüentment van redactar la carta de l'Algars-Batea i la d'Orta (Horta) que havien de protegir els territoris de la Batllia de Miravet. L'any 1185 els Templers concordaren amb el bisbe de Tortosa que les mesquites passessin a ser propietat de cada poble, per dotar-los d'esglésies parroquials. I posteriorment es van redactar cartes de poblament pels municipis, començant per Gandesa, l'any 1192.

A Gandesa hi van crear el centre administratiu de la Batllia de Miravet. Hi construïren un gran convent per albergar tota la família templera que incloïa el personal eclesiàstic, notaris, escri-

vents, oficials de justícia, criats, escuders dels alts dignataris i esclaus pel funcionament de la casa. El claustre monacal i el pou per abastir-lo, situat al mig del convent, donava llum a la capella, la cuina, el refector, el dormitori i les latrines, situats a la primera planta. Als baixos existien els despachos oficials a la part davantera, i als extrems els habitatges dels servidors i els estables. Aquest palau estava situat davant l'església i ocupava un espai d'uns 900 m².

A partir del 1192, foren cridats cinc repobladors de famílies nobiliàries del Pallars i la Noguera, acompanyats per famílies de pagesos, pastors, paletes, escuders, criats i administradors, van construir cadascun d'ells el seu palau particular. A la vegada els Templers van construir una gran església, que per aquells dies, era de tanta instància com la mateixa catedral de Tortosa. Segons Joan Fuguat, va ser el temple parroquial més important de tots els que es construïren en el feu templar de l'Ebre. A més d'atendre els oficis religiosos, havia de servir per celebrar-hi grans actes socials, administratius i, fins i tot, polítics. Dins el temple el Gran Mestre reunia els comanadors de l'Orde de tota la regió del seu domini, s'hi determinaven actes com la redacció de la Carta Delmaria, el Casament Reial entre els fills del comte-rei i el rei de Castella, o la celebració de les Corts Generals, convocades per la Corona i amb l'assistència dels diputats de Catalunya, Aragó i València.

El temple fou construït d'una sola nau, amb absis poligonal i porta principal a tramuntana, on acabava el carrer Major i es

creuava amb el camí i el portal que tancava el poble de cara al castell de Miravet. L'absis està precedit d'un arc triomfal de doble columna, amb capitells decorats amb temes vegetals i zoomòrfics. Té la planta poligonal de set cares i malauradament es mutilà per eixamplar el carrer durant la República. Del primitiu temple queda part de l'absis, una finestra mutilada per la part baixa i el bell exemplar de la portalada de «l'escola de Lleida». Aquesta és de mig punt, emmarcada per un esplançat arquivolta de cinc arcs, amb les corresponents bases, columnes i capitells. El conjunt ressalta del parament del mur formant un cos quadrat que corona una cornisa molturada de permòdols. La factura escultòrica del fris assoleix la perfecció en tractar els vegetals i els entrellaçats geomètrics. Els relleus contrasten amb la perfecció dels relleus, però en conjunt l'obra resulta encantadora i expressiva. L'arquivolta té una gran varietat decorativa on entre altres variats decoratius apareixen figures de personatges mítics, amb signes clarament Templers que hom els determina com a maies precolombins.

Cal admirar aquesta portalada igual que la de la Seu Vella de Lleida i de la catedral de València, però amb diferents decoracions escultòriques, per veure la seva riquesa. Però sobretot crida l'atenció a més de les imatges precolombines, els detalls càters, algun de celta i els dibuixos geomètrics. Tot plegat incògnites iconogràfiques de difícil catalogació lliurades per l'extraordinari llegat de l'extingit Orde del Temple.